

TANRI'YA BAĞLANMA BİÇİMLERİNİN BEŞ FAKTÖR KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNE GÖRE YORDANMASI

© Meryem Berrin BULUT^a

© Murat YILDIZ^b

Öz

Bu çalışmanın temel amacı Tanrı'ya bağlanma biçimleri ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkilerin belirlenmesidir. Araştırmaya 18 – 63 yaş arasında 416 kişi katılmıştır. Katılımcıların %63,13'ü kadınlardan ve %36,87'si erkeklerden oluşmaktadır. Çalışmaya katılım gönüllülük esasına göre yapılmıştır. Araştırmada veri toplama araçları olarak Tanrı'ya Bağlanma Ölçeği, Beş Faktörlü Kişilik Ölçeği ve araştırmacılar tarafından hazırlanan kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Araştırmanın verileri nicel analiz teknikleri yardımıyla çözümlenmiştir. Verilerin analizinde betimsel istatistik tekniklerinin yanında çıkarımsal istatistik tekniklerinden korelasyon ve hiyerarşik regresyon analizleri kullanılmıştır. Araştırmanın bulgularına göre, Tanrı'ya güvenli bağlanma ile Tanrı'ya kaygılı bağlanma arasında pozitif yönde bir ilişki tespit edilmiştir. Kişilik özelliklerinden uyumluluk ve sorumluluk ile Tanrı'ya güvenli bağlanma arasında pozitif yönde, sorumluluk ile Tanrı'ya kaygılı bağlanma arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Beş faktör kişilik özelliklerinden deneyime açıklık, uyumluluk ve sorumluluk faktörlerinin Tanrı'ya güvenli bağlanma; sorumluluk faktörünün ise Tanrı'ya kaygılı bağlanmadaki varyansı anlamlı olarak açıkladığı belirlenmiştir. Bulgular ilgili alanyazın çerçevesinde tartışılmış ve yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Din Psikolojisi, Bağlanma, Tanrı, Tanrı'ya bağlanma biçimi, Kişilik, Beş faktör

^a Arş. Gör. Dr., Ahi Evran Üniversitesi, berrin_teke@yahoo.com

^b Prof. Dr. Cumhuriyet Üniversitesi, yildizm@cumhuriyet.edu.tr

Giriş

İnsanların Tanrı tasavvurları ya da Tanrı ile olan ilişkileri, kişilerarası bağlanma biçimlerine benzer şekilde değerlendirilebilir. Bir bebeğin ilk bakım vereni gibi Tanrı, inananlar için güvenli bir üs, güvenli bir liman ve rahatlık sağlayabilir (Kirkpatrick ve Shaver, 1992, s. 267). Bireyin tutarlı ve özgün olmasını sağlayan, süreklilik gösteren kişilik, her bir bireyi kendine özgü kılan ve diğer bireylerden ayırt eden özellikleri içerir (McGraw-Hill-Education, 2016, s.258). Bu çalışmanın amacı Tanrı'ya bağlanma biçimleri ile beş faktör kişilik özellikleri arasındaki ilişkilerin incelenmesidir.

Bağlanma Kuramı çerçevesinde, Bowlby'nin ilk çalışmaları ailesinden ayrılmış veya ailesini kaybetmiş çocukların, yetişkinler gibi, yoğun zihinsel acı ve ızdırap (hasret, sefalet, kızgın protestolar, umutsuzluk, ilgisizlik ve geri çekilme gibi) deneyimlediklerini göstermiştir. Bowlby aynı zamanda bu ayrılmaların uzun süreli etkilerinin birey için bazen korkunç hale gelebileceğini belirtmiştir. Bu tür ayrılmalar çocuk ve ergenlerde nevroza veya suç işlemeye, yetişkinlerde ise zihinsel rahatsızlıklara sebep olabilmektedir (Bowlby, 1973; Holmes, 1993, s.62). Görüldüğü gibi, bağlanmayı oluşturmak ve korumak yaşam döngüsü boyunca hayati öneme sahiptir. Özellikle çocuk ile bakıcısı arasındaki ilişkide gelişimsel açıdan önemlidir (Pearce, 2003, s. 25).

Bowlby, bu bağın doğasının ne olduğu ve bu bağın nasıl geliştiği sorularına cevap ararken iki kuramdan yararlanmıştır. Bunlar psikanaliz ve etolojidir. Psikanaliz, bebek-anne arasındaki bağ için iki farklı açıklama sunmuştur: Dürtü Kuramı ve Nesne İlişkileri Kuramı. Bowlby'e göre her iki kuram da ciddi şekilde kusurludur. Güdü Kuramı'na göre anneyi bebeğe bağlayan bağ libido veya psişik enerjidir. Yeni doğan bebeğin beslenme ihtiyacı (annesinin göğsünden beslenmesi) bebek cinselliğinin ifadesi olarak görülmektedir. Eğer anne veya onun göğsü yoksa bebek için gerginlik artmakta ve bebek kaygılanmaktadır. Bebek annesini sevmeyi öğrenmektedir çünkü annesi onu beslemektedir ve onun ihtiyacını gidermek suretiyle kaygısını azaltmaktadır (Holmes, 1993, s. 62). Nesne İlişkileri Kuramı'nda bebek anneye ve onun göğsüne doğumdan itibaren hem psikolojik hem de fizyolojik olarak bağlıdır (Klein, 1952). Tatmin edici, besleyici ve rahatlatıcı göğüs 'iyi nesnenin'; boş olan, vermeyen veya olmayan göğüs ise 'kötü nesnenin' bir simgesidir (Holmes, 1993, s. 63). Freud diğer insanlarla etkileşimlerin tek değerinin bireyin içgüdülerini tatmin etmede oynadıkları rol olduğunu ileri sürerken Nesne İlişkileri Kuramcılarını diğer insanlarla etkileşimin sadece içgüdüsel ödülü en

yüksek düzeye çıkarmanın ötesinde olduğuna inanmaktadırlar (Pearce, 2003, s. 13). Bowlby'e göre Freud ve Klein bebek ile anne arasındaki bağlanmada en önemli adımı atlamışlardır. Çünkü bebek ile anne arasındaki bağ beslenme veya bebek cinselliğinden kaynaklanan bir içgüdü değil, kendi başına psikolojik bir bağdır (Bowlby, 1973; Holmes, 1993, s.63). Etolojik açıdan ise kaz yavrularının annelerini veya anne yerine geçeni takip etmeleri ve annelerinden ayrıldıkları zaman, anneleri onlara besin sağlamadıkları halde kaygı benzeri bir duygu sergilemeleri bağlanmanın beslenmeden ayrıldığını göstermektedir (Holmes, 1993, s. 64).

Bowlby'e göre ilk bakım verenlerinden ayrılan çocuklarda üç ortak yön bulunmaktadır. Bunlar: protesto, umutsuzluk ve mesafelilik (*detachment*) olarak sıralanır. Protesto, çocuğu sakinleştirme çabalarına karşılık geliştirilir ve ayrılma kaygısını içerir. Umutsuzluk, çocuğun bu durumdan üzüntü hissetmesidir. Mesafelilik ise çocuğun bakım vereninden duygusal olarak kopmasıdır (Bowlby, 1973, s. 32).

Ainsworth, Blehar, Waters ve Wall (1978) üç bağlanma biçimi öne sürmüşlerdir. Bunlar: *güvenli*, *kaygılı/kararsız* ve *kaygılı/kaçıncı* olarak adlandırılmıştır. Kaygılı/Kararsız bağlanmada Bowlby'nin protesto olarak adlandırdığı davranışlar sergilenir. Bu davranışlar ağlama, aktif bir şekilde arama ve başkalarının yatıştırıcı çabalarına direniştir. Kaygılı/Kaçıncı bağlanma Bowlby'nin mesafelilik olarak adlandırdığı anne geri döndüğünde aktif, görünüşte savunmacı bir görmezden gelme ve kaçınma ile nitelendirilmektedir (Hazan ve Shaver, 1987, s. 512). Ainsworth ve diğerleri üç bağlanma şekli (güvenli, kaygılı/kararsız ve kaygılı/kaçınan) önermişken yetişkin bağlanması üzerine çalışma yapan Bartholomew ve Horowitz dört bağlanma biçimi önermişlerdir. İlki bireyin hem kendisine hem de diğerlerine karşı olumlu bir değerlendirmeye sahip olduğu *güvenli*; ikincisi bireyin kendisini olumsuz diğerlerini olumlu olarak değerlendirdiği *saplantılı*; üçüncüsü bireyin kendini olumlu diğerlerini olumsuz olarak değerlendirdiği *kaçınan* ve son olarak dördüncüsü bireyin hem kendisini hem de diğerlerini olumsuz olarak değerlendirdiği *korkulu* bağlanmadır (Bartholomew ve Horowitz, 1991, s. 227).

Bağlanma Kuramı, sadece bebek ve bakım vereni arasındaki ilişkiyi açıklamamakta aynı zamanda romantik ilişkilerde bağlanma konusunda da bilgiler vermektedir. Diğer bir deyişle, kişilerarası ilişkiler sadece çocuğun gelişmesi için değil aynı zamanda yetişkinler için de önemlidir (Hazan ve Shaver, 1987). Buradan hareketle Tanrı ile insan arasındaki ilişkide de bu

kuramın önemli açıklayıcı bir etkisi olabileceği düşünülmektedir. Yapılan pek çok çalışmada yetişkin güvenli bağlanması ile Tanrı'ya bağlanma arasında anlamlı ilişkiler saptanmıştır (örn., Kirkpatrick ve Shaver, 1992; Rowatt ve Kirkpatrick, 2002). Güvenli bağlanan bireylerin dini bağlılıkları ve Tanrı hakkındaki görüşleri, güvensiz bağlananlara göre daha yüksektir (Kirkpatrick ve Shaver, 1992, s. 266). İnsanların Tanrı ile olan ilişkileri ve Tanrı tasavvurları – özellikle Tanrı ile kişisel bir ilişkiye sahip olma algısı– kişiler arası bağlanma ilişkilerine benzer şekilde değerlendirilebilir. Bir bebeğin ilk bakım vereni gibi Tanrı, inananlar için güvenli bir üs, güvenli bir liman ve rahatlık sağlayabilir. Bağlanma ilişkisinin güvenli bir liman sağlama özelliği, insanların sıkıntılı zamanlarında dine yönelmelerini açıklayabilir (Kirkpatrick ve Shaver, 1992). Örneğin, yaşlılık gibi zorluk ve sıkıntıları fazlaca olabilen bir dönemde ebeveynler, amcalar, dayılar ve diğer bazı akrabalar gibi bağlanma figürlerini kaybetmiş olan bir kısım yaşlı, dine yönelerek Tanrı'yı, kaybedilen bağlanma figürlerinin yerine koyabilmektedir (Yıldız, 2012).

Kişiler arası ilişkilerden söz edildiğinde bireylerin kişilik yapıları ve özellikleri belirleyici olması bakımından önemlidir. Buradan hareketle Tanrı'ya bağlanma sürecinde de kişilik konusu önemli bir faktör olarak değerlendirilebilir. Kişilik, her bir bireyin kendine özgü olmasını sağlayan ve onları diğer insanlardan ayırt eden özellikleri içeren (McGraw-Hill-Education, 2016, s.258) tutarlı davranış kalıplarıdır (Burger, 2006, s. 23). Kişilik çalışmalarında psikodinamik yaklaşımlar, özellik yaklaşımları, öğrenme yaklaşımları, biyolojik ve evrimsel yaklaşımlar ile hümanistik yaklaşımlar gibi farklı yaklaşımlar kullanılmaktadır (Burger, 2006; McGraw-Hill-Education, 2016, s.264). Bu çalışmada kişiliği açıklayan kuramlardan biri olan özellik yaklaşımı kullanılacaktır. Özellik yaklaşımında bireylerin davranışlarındaki tutarlılıklar tespit edilmektedir (McGraw-Hill-Education, 2016, s. 264).

Araştırmacılar tarafından kişiliği açıklayabilmek için yukarıda da belirtildiği gibi alanyazında farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. 21. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kişilik özellikleri arasında bir faktörleşmenin olduğu görülmektedir. Bu bağlamda ön plana çıkan yaklaşım McCrae ve Costa tarafından geliştirilen “Ayırıcı Özellik” yaklaşımıdır (Ulu, 2016). McCrae ve Costa (1987) çalışmalarında beş faktör hakkında yapılan diğer araştırmaları da değerlendirerek beş faktör kişilik modelinin araştırmalarda ve değerlendirmelerde kullanılabileceği sonucuna ulaşmışlardır. Beş faktör kişilik modeli, duygusal dengesizlik, dışadönüklük, deneyime açıklık, uyumluluk ve sorumluluk faktörlerinden oluşmaktadır. Duygusal dengesizlik (*neuroticism*)

faktörü endişe verici, güvensiz, sıklıgan ve çabuk kızan gibi sıfatlarla nitelendirilmektedir. Duygusal dengesizlik puanı yüksek olan bireyler düşmanca tepkiler gibi uygun olmayan başa çıkma yöntemlerini sıklıkla kullanabilirler. Bu bireyler daha çok yıkıcı ve kendilerine zarar veren duygularla uğraşırlar. Kendilerini sürekli suçlayabilirler çünkü bu durum deneyimledikleri olumsuz duygularla tutarlıdır. Duygusal dengesizlik sadece olumsuz duyguyu değil aynı zamanda duygusal strese eşlik eden rahatsız edici duygu ve davranışları da içerebilir. Dışadönüklük (*extraversion*), sosyal, eğlenceyi seven, sevecen, arkadaş canlısı ve konuşkan gibi sıfatlarla nitelendirilmektedir. Dışadönüklüğün temelinde sosyallik diğer bir deyişle başkalarının varlığından keyif alma durumu bulunmaktadır. Deneyime açıklık (*openness to experience*) orijinal, yaratıcı, geniş ilgi alanlarına sahip ve cesur gibi sıfatlarla nitelendirilmektedir. Uyumluluk (*agreeableness*) faktöründe düşük puan alanlar bilişsel olarak güven vermezler ve şüphecidirler; duygusal olarak küstah ve anlayışsızdırlar; davranışsal olarak işbirliği yapmayan, inatçı ve kabadırlar. İnsanlarla bağlanma duygusu geliştirmede sıkıntı yaşarlar. Sorumluluk (*conscientiousness*) faktörü işine saygılı, titiz, ahlaki yönden neyin doğru neyin yanlış olduğunu söyleyen, çalışkan, hırslı, enerjik ve gayretli gibi sıfatlarla nitelendirilir (McCrae ve Costa, 1987).

Bağlanma süreci, ilk gelişim yıllarından son yaşam dönemlerine kadar bireyin tüm hayatını etkileyebilecek değişiklikler yaratabileceği için hangi kişilik özelliklerinin hangi bağlanma biçimiyle ne tür bir ilişki gösterdiği araştırmacılar açısından önemli olarak görülmektedir.

Tanrı'ya bağlanma ile kişilik arasındaki ilişkilere geçmeden önce genel bağlanma ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkileri inceleyen çalışmalardan kısaca söz edilecektir. Arkadaşa bağlanma ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkileri inceleyen bir çalışmanın sonucunda kaygılı bağlanma ile duygusal dengesizlik arasında pozitif yönde; kaçınmacı bağlanma ile dışadönüklük ve uyumluluk arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler bulunmuştur (Marusic, Kamenov ve Jelic, 2011). Başka bir çalışmada kaygılı bağlanma ile duygusal dengesizlik arasında pozitif yönde; dışadönüklük ve sorumluluk arasında ise negatif yönde bir ilişki tespit edilmiştir. Yine aynı çalışmada kaçınmacı bağlanma ile duygusal dengesizlik arasında pozitif yönde; dışadönüklük, deneyime açıklık ve sorumluluk arasında ise negatif yönde bir ilişki saptanmıştır (Nofle ve Shaver, 2006).

Ülkemizde Tanrı'ya bağlanma ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışmaya rastlanamazken yurtdışında ise sınırlı sayıda araştırma olduğu görülmektedir. Örneğin, Tanrı'ya bağlanma ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışmada, Tanrı'ya bağlanma ile dışadönüklük ve deneyime açıklık arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememişken Tanrı'ya bağlanma ile uyumluluk, duygusal dengesizlik ve sorumluluk arasında anlamlı ilişkiler saptanmıştır. Buna göre uyumluluk ve sorumluluk ile güvensiz bağlanma arasında negatif yönde; duygusal dengesizlik ile güvensiz bağlanma arasında ise pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Rowatt ve Kirkpatrick, 2002, s. 644). Bu bulgu ile birlikte duygusal dengesizlik, sorumluluk ve uyumluluk faktörlerine ek olarak dışadönüklük ve deneyime açıklık ile Tanrı'ya bağlanma değişkeni arasında anlamlı bir ilişkinin tespit edilip edilmeyeceği bu çalışmanın araştırmacıları açısından merak konusudur.

Bu çalışmanın temel amacı, Tanrı'ya bağlanma ile beş faktör kişilik özellikleri arasındaki ilişkilerin tespit edilmesi ve bir bireyin Tanrı'ya bağlanma düzeyinin beş faktör kişilik özellikleri ile yordanıp yordanmayacağını incelemesidir. Bu çalışmada daha önce yapılan araştırmaların bulguları ile tutarlı olarak (örn. Marusic, Kamenov ve Jelic, 2011; Nottle ve Shaver, 2006; Rowatt ve Kirkpatrick, 2002) ve beş faktör kişilik özelliklerinin tanımları temel alınarak duygusal dengesizlik ile kaygılı bağlanma arasında pozitif; deneyime açıklık ile güvenli bağlanma arasında pozitif; sorumluluk ile güvenli bağlanma arasında pozitif ve kaygılı bağlanma arasında negatif; dışadönüklük ile kaygılı bağlanma arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki beklenmektedir. Uyumluluk puanı düşük olan bireyler bağlanma duygusu geliştirmede sıkıntı yaşarlar (McCrae ve Costa, 1987). Bu bilgiye dayanarak, bu çalışmada güvenli bağlanma ile uyumluluk arasında pozitif bir ilişki; kaygılı bağlanma ile arasında ise negatif yönde anlamlı bir ilişki beklenmektedir.

Yukarıda, insanların Tanrı ile olan ilişkilerinin ya da Tanrı tasavvurlarının kişilerarası bağlanma biçimlerine benzer şekilde değerlendirilebileceği ve bir bebeğin ilk bakım vereni gibi Tanrı'nın da inananlar için güvenli bir üs, güvenli bir liman ve rahatlık sağlayabileceği (Kirkpatrick ve Shaver, 1992, s. 267) belirtilmiştir. Bu çalışma kapsamında araştırmacıların cevabını aradıkları sorulardan biri de Tanrı'ya bağlanma sürecinin 'çocuk ile bakım veren' arasındaki bağlanma süreçlerine benzer şekilde değerlendirilip değerlendirilemeyeceğidir.

A. Yöntem

1. Katılımcılar

Bu çalışmanın katılımcılarını 18-63 yaş aralığındaki bireyler oluşturmaktadır. Katılımcıların yaş ortalaması 30,73 ve yaşa bağlı standart sapma değeri 10,34'tür. Çalışmaya katılan birey sayısı 416'dır. Cinsiyet dağılımlarına göre ise katılımcıların büyük çoğunluğunu kadınlar (%63,13) oluşturmaktadır. Çalışmanın katılımcılarının yaklaşık yarısı (%46,34) evlilerden diğer yarısı ise bekârlardan oluşmaktadır. Farklı mesleklerden (mühendis, memur, işçi ve ev hanımı gibi) ve farklı eğitim düzeylerinden (ilkokul mezunundan doktora mezununa kadar) ülkemizin farklı şehirlerinde yaşayan bireyler çalışmamıza katılmıştır. Gelir durumları konusunda katılımcıların algılarına bakıldığında ise 'gelirlerinin giderlerine eşit' olduğunu düşünenler çoğunluktadır. Bu çalışmada kolayda örnekleme tekniği kullanılmıştır.

2. Veri Toplama Araçları

Kişisel Bilgi Formu: Katılımcıların demografik özellikleri hakkında bilgi toplamak amacıyla araştırmacılar tarafından geliştirilen bu formda cinsiyet, yaş, eğitim durumu ve meslek gibi demografik bilgiler yer almaktadır.

Tanrı'ya Bağlanma Ölçeği: Erdoğan-Korkmaz (2012) tarafından geliştirilen bu ölçek 24 madde ve 2 faktörden oluşmaktadır. Faktörler güvenli ve kaygılı bağlanma olarak adlandırılmıştır. Ölçeğin değerlendirilmesinde 5'li Likert tipi bir derecelendirme kullanılmıştır. Her bir maddenin puanlanması: "1= hiç katılmıyorum, 2= katılmıyorum, 3= ne katılıyorum ne de katılmıyorum, 4= katılıyorum ve 5= tamamen katılıyorum" şeklinde yapılmıştır. Erdoğan-Korkmaz (2012) çalışmasında ölçeğin güvenli bağlanma boyutu için Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısını .92 ve kaygılı bağlanma için .88 olarak tespit etmiştir. Bu çalışmada ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı güvenli bağlanma için .92 ve kaygılı bağlanma için .88; iki yarım güvenilirlik katsayısı ise sırasıyla .86 ve .84 olarak bulunmuştur.

Beş Faktör Kişilik Ölçeği: Benet-Martinez ve John (1998) tarafından geliştirilen bu ölçek Sümer ve Sümer (2005) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Ölçek duygusal dengesizlik (8 madde), dışadönüklük (8 madde), deneyime açıklık (10 madde), uyumluluk (9 madde) ve sorumluluk (9 madde) olmak üzere beş faktörden oluşmaktadır. Ölçekte 44 madde bulunmaktadır. Ölçek 5'li Likert tipi bir derecelendirme üzerinden değerlendirilmiş olup, her bir maddenin puanlanması: "1= hiç katılmıyorum, 2= katılmıyorum, 3= ne katılıyorum ne de

katılmıyorum, 4= katılıyorum ve 5= tamamen katılıyorum” şeklinde yapılmıştır. Sümer ve Sümer’in (2005) geçerlik ve güvenirlik çalışmasını yapmış olduğu bu ölçeğin iç tutarlılık katsayıları .64 ile .77 arasında değişmektedir.

3. İşlem

Çalışma öncesinde gerekli izinler alınmıştır. Bu çalışmanın verileri internet erişimi üzerinden ve kağıt-kalem tekniği ile toplanmıştır. Çalışmaya katılım gönüllülük esasına göre yapılmış ve verilerin anonim olduğu konusunda katılımcılar bilgilendirilmiştir.

B. Bulgular

Çalışmanın bulguları betimsel ve çıkarımsal istatistik teknikleri kullanılarak analiz edilmiştir.

Tablo 1. Çalışmanın Değişkenlerine Ait Betimsel İstatistik Değerleri

Değişkenler	n	Min.	Max.	Ort.	S
Güvenli Bağlanma	416	1,00	5,00	4,41	0,70
Kaygılı Bağlanma	416	1,00	5,00	3,54	0,76
Deneyime Açıklık	416	1,89	5,00	3,61	0,56
Sorumluluk	416	2,11	4,89	3,78	0,47
Dışadönüklük	416	1,63	5,00	3,36	0,67
Uyumluluk	416	2,11	5,00	3,74	0,48
Duygusal Dengesizlik	416	1,13	4,71	2,81	0,67

Tablo 1’de görüldüğü gibi güvenli bağlanmanın ortalaması kaygılı bağlanmanın ortalamasından daha yüksektir. Beş faktör kişilik özelliklerinde ise katılımcıların en yüksek ortalamaya sorumluluk ve en düşük ortalamaya ise duygusal dengesizlik faktöründe sahip oldukları görülmektedir. Standart sapmalarına göre ise kaygılı bağlanma için yanıtlardaki değişkenliğin güvenli bağlanmaya göre daha yüksek olduğu söylenebilir. Beş faktör kişilik özelliklerinde ise dışadönüklük ve duygusal dengesizlik faktörlerindeki değişkenlik yüksek, sorumluluk faktöründeki değişkenlik ise en düşüktür.

Çalışmanın değişkenleri arasındaki ilişkiler incelendiğinde, güvenli ve kaygılı bağlanma arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r= .47$, $p < .05$).

Tanrı'ya Bağlanma Biçimlerinin Beş Faktör Kişilik Özelliklerine Göre Yordanması

Ayrıca, güvenli bağlanma ile sorumluluk ($r = .24, p < .05$) ve uyumluluk ($r = .25, p < .05$) arasında anlamlı bir ilişki saptanmışken kaygılı bağlanma ile sorumluluk arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($r = .11, p < .05$).

Tablo 2. Çalışmanın Değişkenleri Arasındaki İlişkiler

	1	2	3	4	5	6	7
1.Güvenli Bağlanma	-						
2.Kaygılı Bağlanma	.47*	-					
3.Deneyime Açıklık	-.02	-.04	-				
4.Sorumluluk	.24*	.11*	.25*	-			
5.Dışadönüklük	.06	-.04	.46*	.25*	-		
6.Uyumluluk	.25*	.06	.25*	.38*	.18*	-	
7.Duygusal Dengesizlik	-.09	.09	-.13*	-.24*	-.18*	-.38*	-

* $p < .05$

Güvenli bağlanmanın beş faktör kişilik özellikleri tarafından yordanıp yordanmayacağını belirleyebilmek amacıyla hiyerarşik regresyon analizi yapılmıştır. Alanyazın incelendiğinde, daha önce yapılan çalışmalarda demografik değişkenlerin güvenli bağlanma ile arasında anlamlı ilişkiler saptanmıştır (örn., Kent, Bradshaw ve Dougherty, 2016; Noffle ve Shaver, 2006). Bu çalışmada bu değişkenlerden cinsiyet ve yaş hiyerarşik regresyon denkleminde kontrol değişkeni olarak alınmıştır. Güvenli bağlanma için hiyerarşik regresyon analizi bulguları Tablo 3'te verilmektedir.

Tablo 3. Güvenli Bağlanma İçin Hiyerarşik Regresyon Analizi

	<i>R</i>	<i>R</i> ²	<i>Uyarlanmış R</i> ²
1.Aşama	.16	.03	.02
	<i>Beta</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Cinsiyet	-.09	-1.83	.07
Yaş	.16	3.12	.00
2.Aşama	<i>R</i>	<i>R</i> ²	<i>Uyarlanmış R</i> ²
	.33	.11	.09

	<i>Beta</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Cinsiyet	-.04	-.69	.49
Yaş	.08	1.61	.11
Deneyime Açıklık	-.12	-2.07	.04
Sorumluluk	.17	3.19	.00
Dışadönüklük	.05	.89	.37
Uyumluluk	.21	3.66	.00
Duygusal Dengesizlik	.03	.59	.55

Tablo 3'te görüldüğü gibi, ilk aşamada denkleme alınan yaş değişkeninin güvenli bağlanma üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmaktadır. İkinci aşamada cinsiyet ve yaşa ek olarak denkleme alınan beş faktör kişilik özelliklerinden deneyime açıklık, sorumluluk ve uyumluluk faktörlerinin güvenli bağlanma üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmaktadır. Buna göre hem sorumluluk hem de uyumluluk puanlarının artması ile güvenli bağlanma düzeyi artmaktadır. Deneyime açıklık puanının artmasıyla ise güvenli bağlanma düzeyi azalmaktadır. Deneyime açıklık, sorumluluk ve uyumluluk güvenli bağlanmadaki varyansı %11 oranında açıklamaktadır.

Kaygılı bağlanmanın beş faktör kişilik özellikleri tarafından yordanıp yordanmayacağını belirleyebilmek amacıyla hiyerarşik regresyon analizi yapılmıştır. Alanyazın incelendiğinde, daha önce yapılan çalışmalarda demografik değişkenlerin kaygılı bağlanma ile arasında anlamlı ilişkiler saptanmıştır (örn., Kent, Bradshaw ve Dougherty, 2016; Nofle ve Shaver, 2006). Bu çalışmada bu değişkenlerden cinsiyet ve yaş hiyerarşik regresyon denkleminde kontrol değişkeni olarak alınmıştır. Kaygılı bağlanma için hiyerarşik regresyon analizi bulguları Tablo 4'te verilmektedir.

Tablo 4'te görüleceği gibi, ilk aşamada denkleme alınan demografik değişkenlerin kaygılı bağlanma üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır. İkinci aşamada cinsiyet ve yaşa ek olarak denkleme alınan beş faktör kişilik özelliklerinden sorumluluk ve duygusal dengesizlik faktörlerinin kaygılı bağlanma üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmaktadır. Buna göre hem sorumluluk hem de duygusal dengesizlik puanlarının artması ile kaygılı

Tanrı'ya Bağlanma Biçimlerinin Beş Faktör Kişilik Özelliklerine Göre Yordanması

bağlanma düzeyi artmaktadır. Sorumluluk ve duygusal dengesizlik kaygılı bağlanmadaki varyansı %4 oranında açıklamaktadır.

Tablo 4. Kaygılı Bağlanma için Hiyerarşik Regresyon Analizi

1.Aşama	R	R ²	Uyarlanmış R ²
	.06	.00	-.00
	<i>Beta</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Cinsiyet	-.06	-1.13	.26
Yaş	.02	.30	.77
2.Aşama	R	R ²	Uyarlanmış R ²
	.19	.04	.02
	<i>Beta</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Cinsiyet	-.02	-.30	.76
Yaş	-.01	-.25	.80
Deneyime Açıklık	-.06	-1.02	.31
Sorumluluk	.14	2.48	.01
Dışadönüklük	-.06	-.97	.33
Uyumluluk	.08	1.34	.18
Duygusal Dengesizlik	.12	2.21	.03

C. Tartışma

Bu çalışmanın temel amacı, bireyin sahip olduğu kişilik özellikleri ile Tanrı'ya bağlanma biçimleri arasında anlamlı ilişkilerin olup olmadığının incelenmesidir. Burada, istatistiksel analizler ve ulaşılan bulgular çerçevesinde çalışmanın amacı tartışılacaktır.

Bu çalışmada, Tanrı'ya güvenli bağlanma biçimi ile kişiliğin uyumluluk, sorumluluk ve deneyime açıklık faktörleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki beklenirken, bu beklenti uyumluluk ve sorumluluk faktörleri için saptanmış olmasına rağmen deneyime açıklık faktörü için saptanmamıştır. Deneyime açıklık faktörü için korelasyon analizinde beklenen ilişki tespit

edilememesine rağmen hiyerarşik regresyon analizi sonucunda uyumluluk ve sorumluluk faktörlerine ek olarak deneyime açıklık faktörünün güvenli bağlanmadaki varyansını anlamlı olarak açıkladığı görülmektedir. Buna göre bireyin sorumluluk ve uyumluluk puanı arttıkça; deneyime açıklık puanı azaldıkça Tanrı'ya güvenli bağlanma düzeyinin artacağı söylenebilir. Kaygılı bağlanma biçimi ile duygusal dengesizlik faktörü arasında pozitif; dışadönüklük, uyumluluk ve sorumluluk faktörleri arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğuna dair oluşturulan denenceler, beklentilerin aksine doğrulanmamıştır. Yine beklenenin aksine, kaygılı bağlanma ile sorumluluk faktörü arasında pozitif yönde bir ilişki tespit edilmiştir. Hiyerarşik regresyon analizi sonucunda ise sorumluluk faktörüne ek olarak duygusal dengesizlik faktörünün kaygılı bağlanmadaki varyansını anlamlı olarak açıkladığı görülmektedir.

Farklı olarak, Rowatt ve Kirkpatrick (2002) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada, uyumluluk ve sorumluluk ile güvensiz bağlanma arasında negatif yönde; duygusal dengesizlik ile güvensiz bağlanma arasında ise pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bulgulardaki bu farklılıkların nedeni, yurtdışında yapılan çalışmalarda çocuk ile bakım vereni arasındaki bağlanma örüntüleri ve birey ile Tanrı arasındaki bağlanma örüntülerinin birbirlerine benzer olduğunun düşünülmesidir. Hâlbuki bu çalışmada Tanrı'ya bağlanma kapsamında güvenli ve kaygılı bağlanma boyutlarının birbirinden bağımsız değil aksine beraber ortaya çıkabileceği görülmektedir. Bu nedenle, bazı ilişkilerin beklenin tersi yönde ortaya çıkması doğal bir sonuç olarak kabul edilebilir. Demografik değişkenlerin güvenli ve kaygılı bağlanma biçimlerini yordaması konusuna bakıldığında ise daha önce yapılan çalışmaların (örn., Kent, Bradshaw ve Dougherty, 2016; Nottle ve Shaver, 2006) aksine, bu çalışmada demografik değişkenlerin güvenli ve kaygılı bağlanma değişkenlerini anlamlı olarak yordamadığı görülmektedir. Bu farklılığın nedeni ise katılımcıların farklı sosyo- ekonomik ve kültürel düzeylere sahip olmalarından kaynaklanıyor olabilir.

Bu çalışmada ulaşılan diğer bir bulgu da Tanrı'ya güvenli bağlanma biçimi ile Tanrı'ya kaygılı bağlanma biçimi arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin tespit edilmiş olmasıdır. Benzer bulgular Erdoğruca-Korkmaz (2012) tarafından da saptanmıştır. Burada; "Acaba Tanrı'ya bağlanma süreci, 'çocuk ile bakım veren kişi' arasındaki bağlanma süreçlerinden farklı bir işleyişe mi sahiptir?" ve "Müslüman bir örnekleme çalışıldığı göz önünde

bulundurulduğunda dini-kültürel farklılıklarla bu bulguyu açıklama imkânı var mıdır?" soruları yöneltilebilir.

Her ne kadar araştırmaya Tanrı'ya bağlanma sürecinin kişiler arası ya da daha temelde 'çocuk ile bakım veren' arasındaki bağlanma biçimlerine benzediği varsayımından hareketle başlanmış olsa da sonuçlarda, çocuk ile bakım veren arasındaki bağlanmayla karşılaştırıldığında Tanrı'ya bağlanma sürecinde farklı bir durumun söz konusu olduğu görülmektedir. Bu çalışmanın bulgusunun aksine, yetişkin bağlanma biçimlerini inceleyen Sümer ve Güngör (1999) farklı ölçme araçları kullanarak yaptıkları çalışmalarında katılımcıların güvenli ve korkulu bağlanma biçimleri arasında tutarlı olarak negatif yönde anlamlı bir ilişki tespit etmişlerdir. Kirkpatrick ve Shaver (1992) çalışmalarında kendilerini güvenli bağlanan grubunda tanımlayan katılımcıların, güvensiz bağlanan katılımcılara göre dindarlık düzeylerinin daha yüksek olduğunu ve Tanrı hakkında daha olumlu tasvirlerle sahip olduklarını tespit etmişlerdir. Ayrıca, çocukluğunda annesiyle güvensiz biçimde bağlanan katılımcıların Tanrı'ya güvenli bağlanma biçimleri yetişkin güvenli bağlanmaları ile pozitif yönde ilişkili olduğunu saptamışlardır.

Dolayısıyla ulaşılan bu bulgu, Tanrı'ya güvenli ve kaygılı bağlanma biçimleri arasındaki pozitif yöndeki ilişki, çalışmanın başında ileri sürülen 'çocuk - bakım veren ve birey - Tanrı' arasındaki bağlanma ilişkilerinin birbirlerinden farklı örüntüler sergiledikleri' önermesini doğrulamaktadır. Çünkü çocuk ile bakım veren arasındaki bağlanma sürecinde çocuk için bakım verenin varlığı gözlenebilir yani somut olduğu için çocuk, bakım verenin davranışlarını gözlemleyerek ona karşı belirli bir bağlanma biçimi geliştirebilmektedir. Tanrı'ya bağlanma sürecinde ise bağlanma figürü olan Tanrı soyuttur. Birey herhangi bir isteğinin Tanrı tarafından karşılanıp karşılanmayacağını ya da gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini bilememektedir. Bowlby'nin (1973) de içsel modeller kapsamında belirttiği gibi, birey bağlanma figürüne ihtiyaç duyduğunda ya da kaygı deneyimlediğinde bağlanma figüründen ihtiyaç duyduğu desteği görür ve olumlu bir tepki alırsa bağlanma figürünün güvenilir olduğuna karar verecektir. Hâlbuki Tanrı'ya bağlanma sürecinde, daha önce de belirtildiği gibi, destek ve karşılık bulma süreci birey açısından somut, açık ve net değildir.

Diğer soru ile ilgili olarak dini-kültürel farklılıklar bağlamında öncelikle Tanrı'ya bağlanma ve çocuk - bakım vereni arasındaki bağlanma örüntülerinin birbirine benzediği bulgusuna ulaşan veya ileri süren çalışmaların pek çoğunun

Müslüman olmayan örneklerde gerçekleştirilmiş olduğunu göz önünde bulundurmak gerekmektedir (örn. Kirkpatrick ve Shaver, 1992). Tanrı'ya bağlanma konusu bireylerin dini inançları, yaşantıları ve kültürlerine göre büyük farklılıklar göstermektedir. Erdoğan-Korkmaz (2012) bireylerin Tanrı ile ilişkilerinde güven ya da kaygı olarak ayrışabilen yapılardan bahsedilemeyeceğini, diğer bir deyişle, dinî kültürümüzde bireyin Tanrı'ya bağlanma sürecinde güvenli-kaygılı olmak üzere birbirinden bağımsız yapılardan değil aksine birbirine geçmiş yapılardan söz edilebileceğini öne sürmüştür.

İslam'daki Tanrı tasavvurları ile diğer dinlerdeki örneğin Hıristiyanlıktaki Tanrı tasavvurları birbirinden farklıdır. Miner, Ghobary-Bonab, Dowson ve Proctor (2014) Hıristiyanlar ile Müslümanlar arasında Tanrı'ya bağlanma örüntülerinin benzer olmasına rağmen, bu iki dini grup arasında farklı teolojik çerçevelerin Tanrı'ya bağlanma deneyimini etkileyebileceğini öne sürmektedirler. Bilindiği gibi, İslam'da günah çıkarma kavramı ve uygulaması yokken diğer bazı dinlerde böyle bir uygulama yer almaktadır. İnsanlar dinsel mekânlara giderek yetkin din görevlisi vasıtasıyla günah çıkarmakta ve Tanrı'nın günahlarını affettiğine inanmaktadırlar. Müslümanlar ise doğrudan tövbe ve dua yoluyla Tanrı'ya güvenerek, dayanarak O'ndan bağışlanmayı dilemektedirler fakat bunun kabul edilip edilmeyeceğinden tam olarak emin olamamaktadırlar. Bu durum da doğal olarak her gün hata ve günahlardan tam olarak kaçınamayan Müslüman bireylerde kaygı oluşturabilmektedir. Yani birey bir taraftan Tanrı'ya güvenerek af dilerken öte taraftan bağışlanıp-bağışlanmadığının kaygısını yaşayabilmektedir. Dolayısıyla bu kaygı, Tanrı'ya güvenmemeyi, O'ndan umudunu kesmeyi değil O'na daha fazla yönelmeye ve O'nu sığınacak güvenli bir üs olarak görmeye sevk eden bir duygu olarak değerlendirilebilir. Örneğin bu çalışmada kullanılan Tanrı'ya Bağlanma Ölçeği'nin "*Allah'ın beni imtihan edeceği endişesini yaşarım*", "*Allah'ın emirlerini tam anlamıyla yerine getirmediğim düşüncesi beni endişelendirir*", "*Çoğu zaman Allah'ın razı olmayacağı bir kul endişesini yaşarım*" gibi kaygılı bağlanma boyutundaki ifadeler tamamen katılan bireyler kaygılı bağlanma biçimi yönünde puan almış olurlarken aslında Tanrı'yı güvenli bir üs olmaktan çıkarmış olmamaktadırlar. Hatta Müslüman bir bireyin bu emin olamama durumu istendik dindarlık modelinin beklentilerine uymaktadır. Nitekim Müslümanlar için çok önemli bir isim olan Halife Hz. Ömer, "...deseler ki herkes cennete girecek. Ama sadece bir kişi cehenneme girecek. O bir kişi ben miyim diye korkarım. Yine deseler ki herkes cehenneme

girecek ama sadece bir kişi cennete girecek. O bir kişi ben miyim diye umutlanırım" şeklindeki ifadesi İslam dinindeki korku-umut (havf-reca) dengesini ve ideal bir Müslüman tipolojisinde olması gereken ruh halini yansıtmaktadır. Bu nedenle, bu çalışmada güvenli ve kaygılı bağlanma biçimleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki çıkması bu varsayımımızı destekler niteliktedir.

Araştırmanın sonucunda insanların Tanrı ile olan ilişkilerinin ya da Tanrı tasavvurlarının kişilerarası bağlanma biçimlerine benzeyemeyeceği, "çocuk - bakım veren" bağlanma ilişkilerinden farklı olarak bireyin Tanrı ile olan bağlanma ilişkisinde bireyin Tanrı'ya yönelik hem güvenli hem de kaygılı bağlanma örüntüsü sergileyebileceği görülmektedir. Buradan hareketle, konu Tanrı'ya bağlanma süreci olduğunda var olan bağlanma biçimlerine "güvenli-kaygılı bağlanma biçimi"nin eklenmesi düşünülebilir. Böylelikle, bu çalışma alanyazına bağlanma kavramı kapsamında farklı bir bakış açısı kazandırması açısından önemli görülmektedir. Bundan sonraki çalışmalarda, bu şekilde yeni bir bağlanma biçiminin oluşturulup oluşturulamayacağı test edilerek bir sonuç ortaya konabilir.

Kişilik özellikleri güvenli bağlanmayı % 11, kaygılı bağlanmayı ise % 4 oranında açıklamaktadır. İleride yapılacak olan çalışmalarda bağlanma ile ilişkili değişkenler, öncül ve sonuç değişkenleri belirlenerek bağlanmayı açıklayan diğer faktörler üzerinde durulabilir. Ayrıca bu alanda çalışma yapmak isteyen araştırmacılar çalışmalarında "çocuk -bakım veren" ve "birey-Tanrı" arasındaki bağlanma örüntülerini karşılaştırmalı olarak inceleyebilirler. Bu kavramlar hakkında derinlemesine bilgi sahibi olabilmek amacıyla boylamsal çalışmaların yanı sıra derinlemesine görüşmeler yapılarak alanyazına katkı sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Ainsworth, M. D. (1969). Object relations, dependency, and attachment: A theoretical review of the infant-mother relationship. *Child Development*, 40(4), 969-1025.
- Ainsworth, M. D., Blehar, M., Waters, E., & Wall, S. (1978). *Patterns of Attachment: A Psychological Study of the Strange Situation*. Oxford: Erlbaum.

- Bartholomew, K., & Horowitz, L. M. (1991). Attachment styles among young adults: A test of a four-category model. *Journal of Personality and Social Psychology, 61*(2), 226-244.
- Benet-Martinez, V., & John, O. P. (1998). Los cinco grandes across cultures an ethnic groups: Multitrait method analysis of the Big Five in Spanish and English. *Journal of Personality and Social Psychology, 75*, 729-750.
- Bowlby, J. (1973). *Attachment and Loss, Vol II. Separation, Anxiety and Anger*. USA: The Tavistock Institute of Human Relations.
- Burger, J. M. (2006). *Kişilik*. Çev. İ. D. Erguvan Sarioğlu. İstanbul: Kaknüs.
- Erdoğan-Korkmaz, N. (2012). *Bağlanma, İnsan - Tanrı İlişkisi ve Psikolojik İyi Hali*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Hazan, C., & Shaver, P. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology, 52*(3), 511-524.
- Holmes, J. (1993). *John Bowlby & Attachment Theory*. London: Routledge.
- Kent, B. V., Bradshaw, M., & Dougherty, K. D. (2016). Attachment to God, vocational calling, and worker contentment. *Review of Religious Research, 58*(3), 343-364.
- Kirkpatrick, L. A., & Shaver, P. R. (1992). An attachment-theoretical approach to romantic love and religious belief. *Personality and Social Psychology Bulletin, 18*(3), 266-275.
- Klein, M. (1952). Some theoretical conclusions regarding the emotional life of the infant. M.Klein, P.Heimann, S. Isaacs, & J. Riviere, (Eds.) *Developments in Psychoanalysis* içinde (ss.61-94). London: Hogart.
- Marusic, I., Kamenov, Z., & Jelic, M. (2011). Personality and attachment to friends. *Drustvena Istrazivanja, 20*, 1119-1137.
- McCrae, R. R., & Costa, P. T. (1987). Validation of the five-factor model of personality across instruments and observers. *Journal of Personality and Social Psychology, 52*(1), 81-90.
- McGraw-Hill-Education (Ed.) (2016). *Aklımın Aklı: Psikoloji* [Psychsmart; M. Durak, E. Senol-Durak, U. Kocatepe, Çev. Eds.]. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Miner, M., Ghobary-Bonab, B., Dowson, M., & Proctor, M. T. (2014). Spiritual attachment in Islam and Christianity. *Mental Health, Religion and Culture, 17* (1),79-93.

Tanrı'ya Bağlanma Biçimlerinin Beş Faktör Kişilik Özelliklerine Göre Yordanması

- Noffle, E. E., & Shaver, P. R. (2006). Attachment dimensions and the big five personality traits: Associations and comparative ability to predict relationship quality. *Journal of Research in Personality, 40*, 179-208.
- Nunnally, J. C., & Bernstein, I. (1994). *Psychometric Theory*. New York: McGraw-Hill.
- Pearce, P. (2003). *Psychoanalytic / Psychodynamic Developmental Theories*. Chicago: The Open University.
- Rowatt, W. C., & Kirkpatrick, L. A. (2002). Two dimensions of attachment to God, and their relation to affect, religiosity, and personality constructs. *Journal for the Scientific Study of Religion, 41*(4), 637-651.
- Sümer, N., & Güngör, D. (1999). Yetişkin bağlanma stilleri ölçeklerinin Türk örnekleme üzerinde psikometrik değerlendirilmesi ve kültürlerarası bir karşılaştırma. *Türk Psikoloji Dergisi, 14*(43), 71-106.
- Sümer, N., & Sümer, H. C. (2005). Beş faktör kişilik özellikleri ölçeği (Yayınlanmamış çalışma).
- Ulu, M. (2016). Kişilik ve Şiddet İlişkisi Üzerine Psikolojik Bir Araştırma. *bilimname (32)*, 57-81.
- Yıldız, M. (2012). Bağlanma kuramı açısından yaşlılık dönemine genel bir bakış. *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 36*(1), 1-30.

PREDICTING GOD ATTACHMENT STYLES BY FIVE FACTOR PERSONALITY TRAITS

📧 Meryem Berrin BULUT^a

📧 Murat YILDIZ^b

Abstract

The relationship between God and an individual or the conception of God can be evaluated similarly to the interpersonal attachment styles. Like the first care-giver of a baby, God can provide a secure base, safe haven and comfort to the individuals (Kirkpatrick & Shaver, 1992, p. 267). Personality ensures that an individual is consistent and unique. Each has his/her distinctive features that distinguish him/her from other individuals (McGraw-Hill-Education, 2016, p. 258).

Bowlby benefited from two theories, namely Psychoanalysis and Etiology when looking for answers to questions about the nature of attachment style and how it has developed. Psychoanalysis offers two different explanations for the bond between infant and mother. These are Impulse Theory and Object Relations Theory. According to Bowlby, both of these theories are severely flawed. Impulse Theory suggests that the bond between an infant and a mother is libido or psychic energy. The nutrition needs of the newborn baby are seen as the expression of the infant's sexuality (Holmes, 1993, p. 62). Object Relations Theory assumes that the infant is dependent on both mother and her chest from birth (Klein, 1952, p. 265).

According to Bowlby, Freud and Klein have not taken the most important step in studying the bond between the infant and the mother. Because the bond between an infant and a mother is not an instinct stemming from the nutrition

^a Res. Asst. Dr., Ahi Evran University, berrin_teke@yahoo.com

^b Prof., Cumhuriyet University, yildizm@cumhuriyet.edu.tr

or sexuality, but psychologically bond by itself (Holmes, 1993, p. 63). From an etiological point of view, following the mother or surrogate mother of goslings, and in the case of separation exhibiting anxiety-like emotions shows that attachment is different from feeding (Holmes, 1993, p. 64).

Attachment Theory not only explains the relationship between the infant and caregiver but also provides information about attachment in romantic relationships (Hazan & Shaver, 1987). Therefore, this theory can also be important in explaining the relationship between God and an individual.

Personality can be described as consistent behaviour patterns (Burger, 2006, p. 23) that can be evaluated as an important factor in God attachment process. In this study, five-factor personality traits, namely neuroticism, extraversion, agreeableness, openness to experience and conscientiousness, of McCrae & Costa (1987) are used. The aim of this study is to determine the relationship between styles of attachment to God and personality traits.

This study consists of 416 participant between the age of 18 and 63. The distribution of the participants is as follows: 63,13 % women and 36,87 % men. Participation in this research was voluntary. Data were collected utilizing Attachment to God Scale, Five - Factor Personality Scale and Personal Information Form which is developed by the researchers. Data were analyzed with quantitative analysis techniques. In the analysis of the data, besides descriptive statistical techniques, correlation and hierarchical regression analysis of inferential statistical techniques were used.

The findings show that there is a positive correlation between agreeableness and conscientiousness of personality traits and secure attachment to God and between conscientiousness and anxious attachment to God. Contrary to the findings of this study, Rowatt & Kirkpatrick (2002) find a negative correlation between insecure attachment to God and agreeableness and conscientiousness. There is a positive correlation between insecure attachment and neuroticism. This inconsistency in the findings can be explained by the fact that the participants are the members of different religious groups. Because according to Miner et al. (2014) although the attachment to God patterns of Muslims and Christians are similar, different theological frameworks between these two religious groups can affect God attachment experience. Openness to experience, agreeableness and conscientiousness explain the variance significantly in secure attachment to God and conscientiousness explains the variance significantly in anxious attachment to God.

According to the findings of this study, there is a positive correlation between secure attachment to God and anxious attachment to God. While this finding is consistent with the findings of Korkmaz – Erdoğruca (2012), it is inconsistent with the studies done before. For example, the previous studies that investigate the attachment pattern between an infant and the caregiver, show that there is a consistently negative correlation between secure and anxious attachment (e.g. Sumer & Gungor, 1999). This finding of the study shows that the attachment pattern between an infant – caregiver and God – an individual can be different. Because in attachment relationship between God and an individual, the individual can not directly observe the behaviours or reactions of caregiver, in this case, God. According to Korkmaz – Erdoğruca (2012) another reason can be evaluated as the difference between the religious cultures of the participants.

As a result of this study, it can said that the relationship between an individual and God or imagination of God can be different than interpersonal attachment styles. Unlike ‘child – caregiver’ attachment styles, attachment between an individual and God can be different that in this attachment style an individual can have both secure and anxious attachment to God. From here, when it comes to attachment to God, it is possible to consider a new attachment style, namely, ‘secure – anxious’ attachment style. This study seems to be important in terms of providing a different point of view within the concept of attachment. In future research, it can be tested whether a new style of attachment can be formed in this way. The findings of this study are discussed and interpreted in the context of relevant literature.

Keywords: Psychology of Religion, Attachment, God, Styles of attachment to God, Personality, Five- factor

